

ויקח יעקב אבן

ה

למילה "הן" יש משמעות יחידה בלשון העברית של ימינו: הריבוי של "היא".
אלו עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצֵּרִים בְּמַצֵּרִים,
וְאֵלוֹ הֵן: דָּם, צִפְרִידָע, פְּנִים, עָרוֹב, דָּבָר, שְׁחִין, בָּרָד, אֲרֶבֶה, חֲשָׁד,
מִכַּת בְּכוֹרוֹת. הגדה של פסח

אבל בתנ"ך, הריבוי של "היא" הינה תמיד "הנה":

מָה הִנֵּה שְׂבַע כְּבָשֶׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְנָה? בראשית כ"א כ"ט
וַתִּגְשֶׁן הַשְּׂפָחוֹת הִנֵּה וַיִּלְדִּיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶינָּהּ. בראשית ל"ג ו'

שְׂבַע פָּרֹת הַטֹּבֵת שְׂבַע שָׁנִים הִנֵּה, וְשְׂבַע הַשְּׂבָלִים הַטֹּבֵת שְׂבַע שָׁנִים
הִנֵּה, חֲלוֹם אֶחָד הוּא. וְשְׂבַע הַפָּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעַת הָעֵלֶת אַחֲרֵיהֶן
שְׂבַע שָׁנִים הִנֵּה, וְשְׂבַע הַשְּׂבָלִים הַרְקוֹת שְׁדָפוֹת הַקְּדִים, יִהְיוּ שְׂבַע
שָׁנֵי רָעָב. בראשית מ"א כ"ו-כ"ז

וכן בשלושים פסוקים.

האות "ה" בסוף המילה "הנה" אינה מראה על צורת הנקבה; הריבוי של "הוא"
בתנ"ך על פי רוב הינו "המה":

הִמָּה הַגְּבֵרִים אֲשֶׁר מַעוֹלָם אֲנִשִּׁי הַשָּׁם בראשית ו' ד'
בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הִמָּה יַעֲלוּ בְּהָר שמות י"ט י"ג
טְמָאִים הִמָּה לָכֶם ויקרא י"א כ"ח

וכן הרבה. אמנם, המילה "הם" מופיע כריבוי של "הוא" לעתים קרובות, אבל
קצת פחות מהמילה "המה" (לבד 144 פעם לעומת 219, ובכל צורות כגון
והם, ההם, שהם, וכ"ו, 237 פעם לעומת 284 פעם עבור "המה").

מקובל לומר ש"המה" הינה צורה מוארכת של "הם". לאור השכיחות הנמוכה
יותר והיעדר הצורה המקבילה "הן", כנראה נכון יותר לומר ש"הם" היא צורה
מקוצרת של "המה", בדיוק כפי ש"אני" היא צורה מקוצרת של "אנוכי" ו"אנו"
צורה מקוצרת של "אנחנו".

הנה

המילה העברית "הן" מופיע 99 פעמים במקרא, ולה כמה משמעויות שונות. ברוב המוחלט של ההופעות, המילה הינה צורה מקוצרת של המילה "הנה":

הן האדם הנה כאחד ממנו, לדעת טוב ורע	בראשית ג, כ"ב
הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה	בראשית ד' י"ד
והן לי לא נתתה זרע, והנה בן ביתי יורש אתי	בראשית ט"ו ג'
הן עשו אחי איש שער ואנכי איש חלק	בראשית כ"ז י"א
הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה	בראשית מ"ז כ"ג
ולאמר ה' אל משה: הן קרבנו ימיד למות	דברים ל"א י"ד

וכן הרבה מאד.

אם

בארמית המלה "הן" משמעותה "אם" או "האם":

ולאמר להם המלך: חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום. וידברו הכשדים למלך ארמית: מלכא לעלמין חיי - אמר חלמא לעבדך ופשרא נחוא. ענה מלכא ואמר לכשדאי: מלתה מני אדא, הן לא תהודעונני חלמא ופשרה, הדמין תתעבדון ובתיכון נולי ותשמון. והן חלמא ופשרה תהחון, מתנן ונבזבה ויקר שגיא תקבלון מן קדמי, להן חלמא ופשרה החוני. דניאל ב' ה'

אומר המלך לכשדים "אם לא תגידו לי את החלום ופתרונו אמית אתכם ואהרוס בתיכם. ואם תגידו את החלום ופתרונו תקבלו ממני מתנות".

פען הן איתיכון עתידין, די בעדנא די תשמעון קל קרנא משרוקיתא קתרס שבכא פסנתרין וסומפננה וכל זני זמרא תפלון ותסגדון לצלמא די עבדת, והן לא תסגדון, בה שעתא תתרמון לגוא אתון נורא יקדמא, ומן הוא אלה די ישיזבנכון מן ידי. ענו שדרך מישך ועבד נגו ואמרין למלכא: נבוכדנצר - לא חשחין אנחנא על דנה פתגם להתבותך. הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין וכל לשיזבותנא מן אתון נורא יקדמא ומן ידי מלכא ישיזב. והן לא ידיע להוא לך מלכא די לאלהך לא איתנא פלחין, ולצלם דהבא די הקימת לא נסגד. דניאל ג' ט"ו-י"ח

המלך אומר ליהודים שדרך, מישר ואבד-נגו - אם תשמעו קול המוסיקה תשתחוו לצלם שהמלך עשה, ואם לא תשתחוו תישלחו לכבשן האש. והם עונים לו אם אלוהינו ירצה להצילנו הוא יציל אותנו מידך. ואם לא, בכל זאת נעבוד אותו ולא את הצלם שלך.

וכן שש עשרה פעמים בחלקים בארמית של ספר דניאל וספר עזרא.

“הן” במובן “אם” או “האם” מצאנו גם בעברית בתנ”ך:

כִּי עֲבַרְוּ אֵינִי כְּתִיבִים וְרָאוּ, וְקָדָר שְׁלַחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מֵאֵד, וְרָאוּ הֵן הִיְתָה כְּזֹאת.
ירמיהו ב' י'

לֵאמֹר: הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אֶשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאֵתוֹ וְהִיְתָה לְאִישׁ-אַחֵר, הִיָּשׁוּב אֵלָיָה עוֹד?
ירמיהו ג' א'

כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת: שְׂאֵל נָא אֶת הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לֵאמֹר: הֵן יִשָּׂא אִישׁ בָּשָׂר קֹדֶשׁ בְּכַנֹּף בְּגָדוֹ, וְנָגַע בְּכַנְפוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנֶּזֶיד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל שְׁמֹן וְאֶל כָּל מֵאֲכָל – הִיִּקְדָּשׁ? וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ: לֹא.
חגי ב' י"א-י"ב

ויש גם לא מעט פסוקים שקשה לקבוע אם מדובר ב"הנה" או "אם".

הֵן יִהְרוֹס וְלֹא יִבְנֶה, יִסָּגֵר עַל אִישׁ, וְלֹא יִפְתַּח! הֵן יַעֲצֵר בְּמַיִם וַיִּבְשּׁוּ, וַיִּשְׁלַחֶם וַיִּהְפְּכוּ אֶרֶץ!
איוב י"ב י"ד-ט"ו

אפשר להבין "הנה ה' יהרוס" או "אם ה' יהרוס", או אפילו בשאלה "האם ה' יהרוס?".

כ

במקום אחד מצאנו משמעות אחר קרובה אבל מובדלת - "כן":

וַיֹּאמֶר לָבֶן: הֵן, לוֹ יְהִי כַדְבָּרְךָ!
בראשית ל' ל"ד

על פסוק זה אומר רש"י:

הֵן לשון "היין", קבלת דברים. רש"י על אתר.

כאשר רש"י אומר "קבלת דברים" הוא מתכוון שלבן עונה בצורה חיובית להצעת יעקב. בימינו היינו אומרים "ויאמר לבן: כן!", אלא שהמילה "כן" במובן של "קבלת דברים", אינה מופיעה בתנ"ך. אפילו לשאלה ישירה, לעולם אין תשובה "כן".

הנוהג בעברית תנ"כית היא לענות כעניין השאלה:

וַיִּקְרָאוּ לְרַבֵּקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ: הֲתִלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה? וַתֹּאמֶר:
אֵלֶיךָ. בראשית כ"ד נ"ח

וַיֹּאמֶר: אַתָּה זֶה בְּנִי עֲשׂו? וַיֹּאמֶר: אָנֹכִי! בראשית כ"ז כ"ד

וַיֹּאמֶר לָהֶם: הֲיִדְעַתֶּם אֶת לָבֶן בֶּן נַחֹר? וַיֹּאמְרוּ: יָדַעְנוּ.
בראשית כ"ט ה'

ואם כן, רש"י מחדש לנו שיש דרך אחרת, אמנם נדירה יותר, לענות בחיוב,
והיא דרך המילה "הן".

כאמור, המילה כן, המופיעה יותר מחמש מאות פעמים בתנ"ך, אין משמעותה
תשובה חיובית. אלא יש לה שתי משמעויות. המשמעות הראשונה הינה "כך":

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה
הַיַּבֶּשֶׁת, וַיְהִי כֵן. בראשית א' ט'

עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּבֶל, כִּי שָׁם בָּלַל ה' שִׁפְתַי כָּל הָאָרֶץ בראשית י"א ט'
וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן, וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת זֵאת בראשית כ"ט כ"ח

וְכַאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ שמות א' י"ב

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם: אִם כֵּן אֶפּוֹא זֵאת עֲשׂו
בראשית מ"ג י"א

וכן בביטויים רבים כגון אחרי כן (אחר כך), אם כן (אם כך), כי כן (כי כך), על
כן (על כך), היה כן (היה כך), כן עשו (כך עשו), וכ"ו.

המשמעות השניה הינה "אמת":

כֵּן, בְּנוֹת צְלָפְחָד דִּבְרַת במדבר כ"ז ז'

כַּנִּיָּם אֲנַחְנוּ, לֹא הָיוּ עֹבְדֵיךָ מְרֻגְלִים. בראשית מ"ב י"א

וכנראה ממשמעות זאת התפתחה המשמעות שלנו:

מָנָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּיָדְךָ אוֹמֵר: כֵּן, הִנֵּה לָךְ בְּיָדִי, אֲבָל אֵינִי
יֹדֵעַ אִם הַחֲזַרְתִּי לָךְ אוֹ עָדִינוּ לֹא הַחֲזַרְתִּי לָךְ, חֲזַב לְשִׁלְּם.

רמב"ם טוען ונטען א' י"ג

הנתבע אומר "נכון! היה לי". ומשימוש זה קצרה הדרך לתשובה חיובית לכל
שאלה.

רש"י מזכיר את המילה בעברית משנאית "הין" שמשעה "כן" שלנו:

כִּיצַד הָיוּ עוֹשִׂים? שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין יוֹצְאִים מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְעוֹשִׂין
אוֹתוֹ פְּרִיכוֹת בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, כְּדֵי שֶׁיְהֵא נוֹחַ לְקַצֹּר. וְכָל הַעֲוִרוֹת
הַסְּמוּכוֹת לְשֵׁם, מִתְּפַנְסוֹת לְשֵׁם, כְּדֵי שֶׁיְהֵא נְקָצָר בְּעֶסֶק גְּדוֹל. כִּינּוּן
שְׁחֻשְׁכָּה, אוֹמֵר לָהֶם, בָּא הַשְּׁמֶשׁ? אוֹמְרִים הֵינּוּ! בָּא הַשְּׁמֶשׁ?
אוֹמְרִים הֵינּוּ! מִגָּל זֶה? אוֹמְרִים הֵינּוּ! מִגָּל זֶה? אוֹמְרִים הֵינּוּ! קֶפֶה זֶה?
אוֹמְרִים הֵינּוּ! קֶפֶה זֶה? אוֹמְרִים הֵינּוּ! בְּשַׁבַּת אוֹמֵר לָהֶם: שַׁבַּת זֶה?
אוֹמְרִים הֵינּוּ! שַׁבַּת זֶה? אוֹמְרִים הֵינּוּ! אֶקְצוֹר? וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ
קְצוֹר! אֶקְצוֹר? וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ קְצוֹר! שְׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר
וְדָבָר, וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ הֵינּוּ, הֵינּוּ, הֵינּוּ! וְכָל כֶּדָּ לְמָה, מִפְּנֵי הַבִּיטוּסִים,
שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים אֵין קְצִירַת הָעֶמֶר בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב.
משנה מנחות פרק י' משנה ג'

אָמַר לָהֶם הַמְּמַנֵּה: צֵאוּ וּרְאוּ אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אִם הִגִּיעַ
הַרְוָאָה אוֹמֵר: בְּרַקְאֵי. מִתְיָא בֶן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר: הָאִיר פְּנֵי כָל
הַמְזָרְח, עַד שֶׁהוּא בְּחֻבְרוֹן? וְהוּא אוֹמֵר: הֵינּוּ!
משנה תמיד פרק ג' משנה ב'

בתקופת המשנה כבר היה מקובל לענות על שאלה בצורה מקוצרת ע"י "הין",
כפי שאנו אומרים היום "כן". המילה כנראה עיברות של הארמית "אין".

הם

ואם בלשון הן עסקינן, המובן הרגיל של "הן" במשנה היא "הם" בלשוננו
(כנראה בהשפעת הארמית בה מוחלפת מ"ם סופית בנו"ן).

שֶׁשָׁה דְּבָרִים עָשׂוּ אֲנָשֵׁי יְרִיחוֹ, עַל שְׁלֹשָׁה מַחוּ בְיָדָם וְעַל שְׁלֹשָׁה לֹא
מַחוּ בְיָדָם. וְאֵלוּ הֵן שְׁלֹא מַחוּ בְיָדָם: מִרְכִּיבֵינּוּ דְקָלִים כָּל הַיּוֹם,
וְכוּרְכֵינוּ אֶת שְׁמַע, וְקוּצְרֵינוּ וְגוֹדְשֵׁינוּ לְפָנֵי הָעֶמֶר, וְלֹא מַחוּ בְיָדָם.
משנה פסחים פרק ד' משנה ח'

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִזָּה אוֹמֵר, כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלוּ בְּפִסְחָא, לֹא
יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ, וְאֵלוּ הֵן: פִּסְחָא, מִצָּה, וּמְרוֹר.
משנה פסחים פרק י' משנה ה'

אֵלוּ הֵן הַפְּסוּלוֹין: הַמְּשַׁח בְּקוּבְיָא, וּמְלוֹי בְּרַבִּית, וּמְפָרִיחֵי יוֹנִים,
וְסוּחְרֵי שְׁבִיעִית, וְעַבְדִּים. זֶה הַכֶּלֶל, כָּל עֲדוֹת שְׂאִין הָאֵשָׁה כְּשֶׁרָה
לָהּ, אִף הֵן אֵינָן פְּשָׁרִים לָהּ. משנה ראש השנה פרק א' משנה ח'

דְּמוֹת צוּרוֹת לְבָנוֹת הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּטַבְּלָא וּבְכַתְּלָא בְּעֵלְיָתוֹ,
שָׁבְהוּ מֵרָאָה אֶת הַהֲדִיּוֹטוֹת וְאוֹמְרִים: הַכֶּזֶה רָאִיתָ אוֹ כֵּזֶה? מַעֲשֵׂה
שָׂבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רָאִינוּהוּ שְׁחָרִית בְּמִזְרָח וְעָרְבִית בְּמַעְרָב. אָמַר
רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: עַדִּי שֶׁקָּרַח הֵם! כְּשָׂבָאוּ לִיבְנֵה קַבְּלָן רַבֵּן גַּמְלִיאֵל.
וְעוֹד בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רָאִינוּהוּ בְּזִמְנוֹ, וּבְלִיל עֲבוּרוֹ לֹא נִרְאָה,
וְקַבְּלָן רַבֵּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי דוּסָא בֶּן הֶרְפִּינְס: עַדִּי שֶׁקָּרַח הוּא, הֵיאֵךְ
מְעִידִין עַל הָאִשָּׁה שֶׁיִּלְדָהּ, וְלִמְחָר כְּרָסָה בֵּין שְׁנֵיהֶם? אָמַר לוֹ רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ: רוֹאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיךָ! מִשְׁנֵה רֹאשׁ הַשָּׁנָה פָּרַק ב' מִשְׁנֵה ח'

האם יש בתנ"ך "הן" במובן "הם"? את הפסוק:

וַיְדַבֵּר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה: הֲלוֹ הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חֲטָאתְכֶם וְאֶת עֲלֹתְכֶם
לִפְנֵי ה', וַתִּקְרָאנָה אֹתִי כְּאֵלֶּה, וְאֶכְלָתִי חֲטָאת הַיּוֹם, הֲיֵיטֵב בְּעֵינַי
ה' וְיִקְרָא י' י"ט

אונקלוס מתרגם:

ומליל אהרן עם משה: **הא** יומא דין קריבו ית חטאתהון וית
עלתהון קדם ה' ... תרגום אונקלוס על אתר

כלומר הוא מבין את "הן" כ"הנה". כך גם הרס"ג בתרגומו לערבית. ואולם,
רש"י מפרש:

הן היום הקריבו. מהו אומר? אלא אמר לו משה שמא זרקתם
דמה אוננים, שהאונן שעבד חילל? אמר לו אהרן: וכי **הם** הקריבו
שהם הדיוטות? אני הקרבתי, שאני כהן גדול, ומקריב אונן.
רש"י על אתר

ונראה שרש"י מבין כאן "הן" במובן "הם"!

אחת

במסכת סנהדרין אנו מוצאים פרשנות ייחודית למילה "הן".

תנו רבנן: "אותו ואתהן" - אותו ואת אחת מהן, דברי רבי
ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אותו ואת שתיהן. מאי בינייהו? אמר
אביי: משמעות דורשים, איכא בינייהו. רבי ישמעאל סבר אותו
ואתהן - אותו ואת אחת מהן. שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא!

מדובר בפסוק:

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ - זָמָה הוּא, בְּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ
וְאֶתְהוּ, וְלֹא תִהְיֶה זָמָה בְּתוֹכְכֶם. ויקרא כ' י"ד

אבי מסביר את עמדות רבי ישמעאל ורבי עקיבא. רבי עקיבא מבין את המילה "אתה" כפשוטה, כלומר אותן. בתנ"ך מופיעה המילה אתהן 12 פעמים (ואילו "אותן" רק פעם אחת, ו"אותנה" פעמיים). רבי ישמעאל דווקא דורש אתהן כהרכבה של שתי מילים: "את הן", כאשר המילה "הן" משמעה "אחת" על פי המילה ביוונית ἐν שמשעה אחת.

ותהינו

בפרשת דברים אנו מוצאים:

וַתַּחֲגְרוּ אִישׁ אֶת כְּלֵי מִלְחַמָּתוֹ, וַתְּהִינוּ לְעֵלֹת הַהָרָה. דברים א' מ"א

רש"י מסביר כך:

ותהינו. לשון "הננו ועלינו אל המקום". זה הלשון שאמרתם לשון "הן", כלומר – נזדמנתם.

כלומר ותהינו מלשון "הנה אנחנו כאן", אבל גם במשמעות "כן" (כפי שהסביר רש"י לגבי "הן – לו יהי כדברך").

אבן עזרא מציע שני פירושים.

ותהינו. ותאמרו "הן". ואל תתמה איך יבא פעל נגזר ממלה מדבקות, כי כן מלת על גם פן, שמצאנו אפונה כאשר פירשתיו. וי"א שהוא מגזרת הין והטעם מדה, והוא רחוק.

כדי להבין את כוונתו בפירוש הראשון, נעיין בפירושו לתהילים פ"ח ט"ז:
ומילת אפונה מגזרת פן, כמו אעלה מגזרת על, ותהינו מגזרת הנה.

כלומר, המילה "ותהינו" נגזרת מהמילה "הנה"; ויש עוד מקרים דומים כגון המילה "אעלה" שנגזרת מהמילה "על", והמילה "אפונה" הנגזרת מהמילה "פן".

ראב"ע דוחה גזרת המילה "ותהינו" ממידת הנפח "הין". כוונתו לנאמר במדרש רבא על פרשת שלח:

ותהינו לעלות ההרה מהו ותהינו? שהיו אומרים מטיפה לטיפה נתמלא ההין. מדרש רבא במדבר פרשה י"ז

כלומר סבלנותו של הקב"ה נשחק מכל הנסיונות שניסו אותו בני ישראל במדבר, עד שנתגדשה הסאה וגזר עליהם.

הן הנה

מה המשמעות של המילה "הן" בפסוק הבא?

הן הנה היו לבני ישראל, בדבר בלעם, למסר מעל בה', על דבר פֵּעוֹר, וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת ה'. במדבר ל"א ט"ו

אפשר להבינה בצורה הרגילה "הנה", כלומר כתוב כאן "הנה הן היו". ברם, אפשר להבין "הן" במשמעותה בעברית המודרנית – הריבוי של "היא". ואז הפסוק אומר "הן הן", כאשר הכפל משמש לחיזוק הדברים.

מצאנו כפל דומה בעוד מקומות, כגון:

בַּחֲלָקֵי נַחַל חֶלְקָדָה, **הם הם** גִּוְרְלָדָה יִשְׁעִיהוּ נ"ז ו'

רְאוּ עֲתָה כִּי **אָנִי אָנִי** הוּא, וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי דְבָרִים ל"ב ל"ט

אמנם הפסוק שלנו שונה, כי אין כאן "הן הן" אלא "הן הנה". אבל יש עוד דוגמה לכפל מילה לחיזוק תוך שינוי צורה:

וְלִרְאוֹת שְׁהֵם בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם קהלת ג' י"ח

אז ייתכן שיש פעם אחת בתנ"ך שהמילה "הן" משמשת במובן הריבוי של "היא".

הן לא הובא את דמה

המילה "הן" מופיעה פעמיים בפסקה הבאה. כבר דנו לעיל בהופעה השנייה, אבל מה המשמעות של ההופעה הראשונה?

הן לא הובא את דמה, אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה, אֶכּוּל וְתֹאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ, כְּאִשֶּׁר צִוִּיתִי. וַיִּדְבֹּר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה, הֲנָה הַיּוֹם הַקְּרִיבוּ אֶת חֲטָאתְכֶם וְאֶת עֲלֹתְכֶם לִפְנֵי ה', וְתִקְרָאנָה אֹתִי כְּאֵלֶּה, וְאֶכְלְתִּי חֲטָאת הַיּוֹם, הֲיִיטֵב בְּעֵינֵי ה' ? ויקרא י' י"ח י"ט

אפשר בפשטות לומר "הנה", ואם כך אהרון אומר "הנה בני הקריבו היום". לעניות דעתי יש אפשרות להבין "אם" על פי עקרון סרסוה ופרשהו. אם כך אהרון אומר "היום בני הקריבו, אם אני אוכל חטאת היום הייטב בעיני ה'?".

הן הם

נסיים בשימוש במילה "הן" בתפילת "נשמת כל חי" הנאמרת בסוף פסוקי דזמרא בשבתות וחגים, וכן בליל הסדר. תפילה זאת עתיקה מאד, ויש המשערים ששם מחבר הפיוט שמעון, כי אפשר לראות שם זה מוסתר בחתימה ראשי הפרקים של הפיוט: שוכן עד, מי ידמה, עד הנה, ואילו פינן, נשמת.

על פי רבי יוחנן, תפילה זאת היא היא "ברכת שיר" המוזכרת במשנה כנאמרת בליל הסדר אחרי כוס רביעי:

מְזַגּוּ לוֹ כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרְךְ עַל מְזוּנּוֹ. רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַחֶלֶל, וְאוֹמֵר עָלָיו בְּרַכַּת הַשִּׁיר . משנה פסחים פרק י' משנה ז'

מאי "ברכת השיר"? רב יהודה אמר: יהללך ה' אלהינו. ורבי יוחנן אמר: נשמת כל חי. תלמוד בבלי פסחים קי"ח.

ולפי רבי יוחנן גם אומרים לפחות חלק מפיוט זה בזמן גשמים:

מאי מברכין? אמר רב יהודה: מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו. ורבי יוחנן מסיים בה הכי: אילו פינן מלא שירה כים וכוי אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו עד תשתחוה. תלמוד בבלי ברכות נ"ט: ותענית ו':

מה המשמעות של המילה "הן" המופיעה בחלק זה מהתפילה ?

עַל כֵּן אֲבָרִים שְׂפִלְגֶת בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שְׁנַפְחֶת בְּאַפֵּינוּ, וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר
שָׁמַת בְּפִינוּ, הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ
וַיִּקְדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מַלְכֵנוּ. מתוך פיוט נשמת כל חי

האפשרות הראשונה – הַנָּה. כלומר – "הנה הם (האיברים והרוח והנשמה והלשון) יודו ויברכו".

האפשרות השנייה – האם. האיברים מוגבלים ביכולתם לשבח, וגם אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקים להודות. לכן יש לשאול "האם הם מסוגלים להודות ולברך?"

האפשרות השלישית – כן. כאמור, האיברים מוגבלים ולכן היינו חושבים שאין בכלל טעם להתחיל לשבח. תשובת התפילה - "כן, הם יודו ויברכו".

האפשרות הרביעית – הריבוי של היא. יש לשים לב שהמילה "איברים" בלשון זכרים ואילו רוח, נשמה, ולשון בלשון נקבות. היה מספיק לומר על הצירוף "הם יודו ויברכו..." , כי זכרים ונקבות כזכרים. אבל בצורה פיוטים אפשר לומר הן (והרוח והנשמה והלשון) וכן הם (האיברים) יודו ויברכו. סדר המילים "הן הם" היא של תקבולת כיאסטית, הנוהגת בשירה העברית, על פיה אם מופיע א' וח"כ ב', בסגירה חייב להופיע ב' ולאחר מכן א'.

כלומר המילה "הן" כאן משמשת בו-זמנית בכל המובנים שראינו!